

ANTONIO TIZZANO

FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA

Az ismertetés napja: 2005. június 30.¹

1. 2004. február 26-i határozatával az Arbeitsgericht München (a továbbiakban: Arbeitsgericht) az EK 234. cikk alapján előzetes döntéshozatal iránti kérelmében három kérdést terjesztett elő a Bírósághoz az ESZSZ, az UNICE és a CEEP által a határozott ideig tartó munkaviszonyról kötött keretmegállapodásról szóló, 1999. június 28-i 1999/70/EK tanácsi irányelv², valamint a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló, 2000. november 27-i 2000/78/EK irányelv³ értelmezésére vonatkozóan (a továbbiakban: az 1999/70 irányelv és a 2000/78 irányelv, illetve együttesen: irányelvek).

I — Jogi háttér

A — A közösségi jog

Az ESZSZ, az UNICE és a CEEP által a határozott ideig tartó munkaviszonyról kötött keretmegállapodást végrehajtó 1999/70 irányelv

2. Lényegében a nemzeti bíróság azt kívánja megtudni, hogy – magánszemélyek közti jogvita keretei között – a hivatkozott irányelvekkel ellentétes-e az a nemzeti szabályozás, amely korlátozások nélkül lehetővé teszi határozott idejű szerződéseknél az idősebb munkavállalókkal való megkötését.

3. Elismerve, hogy „a határozatlan idejű munkaszerződés a munkaviszonyok általános formája”, de elismerve ezenkívül azt is, hogy a határozott idejű szerződések „bizonyos ágazatokban, foglalkozásokban és tevékenységekben [...] a munkáltatók és a munkavállalók számára egyaránt megfelelhetnek” (általános szempontok, 6. és 8. pont), 1999. március 18-án a közösségi szintű szakszervezetek (ESZSZ, UNICE és CEEP) keretmegállapodást kötöttek (a továbbiakban: keretmegállapodás) a határozott ideig tartó munkaviszonyról, amely az EK 139. cikk (2) bekezdése alapján az 1999/70 irányelvvel került végrehajtásra.

1 — Eredeti nyelv: olasz.

2 — HL. I. 175., 43. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 3. kötet, 368. o.

3 — HL. I. 303., 16. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 79. o.

4. Ami a jelen ügyet érinti, különösen a keretmegállapodás 5. szakaszának 1. pontját kell megemlíteni, amely a következőképpen rendelkezik:

„Az egymást követő, határozott időre létrejött munkaszerződések vagy munkaviszonyok alkalmazásából származó visszaélés megakadályozása érdekében a tagállamok a szociális partnerekkel a nemzeti jognak, kollektív szerződéseknek vagy gyakorlatnak megfelelően folytatott konzultációt követően és/vagy a szociális partnerek, a visszaélés megakadályozására irányuló megfelelő jogi intézkedések hiányában, meghatározott ágazatok és/vagy munkavállalói kategóriák igényeinek figyelembevételével, a következő intézkedések közül vezetnek be egyet vagy többet:

- a) az ilyen szerződések vagy munkaviszonyok megújítását alátámasztó objektív okok;
- b) az egymást követő, határozott időre létrejött munkaszerződések vagy munkaviszonyok maximális teljes időtartama;
- c) az ilyen szerződések vagy jogviszonyok megújításának száma.”

5. A 8. szakasz 3. pontja értelmében:

„E megállapodás végrehajtása nem jelenthet jogalapot a munkavállalóknak nyújtott védelem általános szintjének a megállapodás tárgykörében történő csökkentésére.”

A 2000/78 irányelv

6. A 2000/78 irányelv „célja a valláson, meggyőződésen, fogyatékonyságon, életkoron vagy szexuális irányultságon alapuló, foglalkoztatás és munkavégzés során alkalmazott hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem általános kereteinek a meghatározása az egyenlő bánásmód elvének a tagállamokban történő megvalósítására tekintettel” (1. cikk).

7. Miután a 2. cikk (2) bekezdése meghatározza a hátrányos megkülönböztetés fogalmát, a 6. cikk (1) bekezdésében az irányelv előírja, hogy:

„A 2. cikk (2) bekezdése ellenére a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy az életkoron alapuló eltérő bánásmód nem jelent hátrányos megkülönböztetést, ha – a nemzeti jog keretein belül – egy törvényes cél által

objektíven és ésszerűen igazolt, beleértve a foglalkoztatáspolitikát, a munkaerő-piaci és a szakképzési célkitűzéseket, és ha a cél elérésének eszközei megfelelők és szükségesek.

további három, azaz összesen hat év áll rendelkezésükre, hogy végrehajtsák ennek az irányelvnek az életkori és fogyatékoságon alapuló hátrányos megkülönböztetésre vonatkozó rendelkezéseit. Ebben az esetben haladéktalanul tájékoztatják a Bizottságot. [...]"

Az ilyen eltérő bánásmód magában foglalhatja, többek között:

a foglalkoztatáshoz és a szakképzéshez történő hozzájutás külön feltételekhez kötését, külön foglalkoztatási és munkafeltételeket, beleértve az elbocsátási és javadalmazási feltételeket, a fiatalok, az idősebb munkavállalók és a tartásra kötelezett személyek szakmai beilleszkedésének elősegítése vagy védelmük biztosítása céljából;

9. Mivel Németország élt ezzel a lehetőséggel, a 2000/78 irányelv életkori és fogyatékoságon alapuló hátrányos megkülönböztetésre vonatkozó rendelkezéseit 2006. december 2-ig kell átültetni a német jogrendbe.

[...]"

B — A nemzeti jog

8. A 18. cikk első bekezdése értelmében az irányelv átültetésének 2003. december 2-ig meg kellett történnie. Mindazonáltal, e rendelkezés második bekezdése értelmében:

„Annak érdekében, hogy a különleges körülményeket tekintetbe vegyék, a tagállamoknak szükség esetén 2003. december 2-ától

10. Az 1999/70 irányelv átültetése előtt a német jog a határozott idejű munkaviszonyok vonatkozásában két korlátot állított fel: kizárólag objektív indok fennállása esetén fogadta el a munkaszerződéseknél határidő kikötését, illetve – alternatívaként – a meghosszabbítás lehetőségét (legfeljebb háromszor), és a teljes időtartamát (legfeljebb két évre) leszűkítette.

11. Ezek a korlátok azonban nem érvényesültek az idősebb személyekkel fennálló jogviszonyokra. A német jog szerint ugyanis, a leírt korlátozások nélkül is lehetett határozott idejű szerződéseket kötni, amennyiben a munkavállaló már betöltötte a 60. életévét [ld. a növekedés és a foglalkoztatás elősegítését célzó, munkajogról szóló, 1996. szeptember 25-i törvénnyel⁴ módosított, 1985. április 26-i Beschäftigungsförderungsgesetz (a foglalkoztatás elősegítéséről szóló törvény) 1. cikkét⁵].

12. Ez az állapot részben megváltozott az 1999/70 irányelvet végrehajtó, a részmunkaidős és a határozott ideig tartó munkáról szóló, 2000. december 21-i törvény elfogadásával (a továbbiakban: TzBfG)⁶.

13. A TzBfG 14. cikkének (1) bekezdése megerősítette az általános szabályt, amely szerint a határozott ideig tartó szerződés csak objektív indok fennállása esetén engedhető meg⁷. A 14. cikk (2) bekezdése értelmében

ennek hiányában a szerződés maximális együttes időtartama újfent két évre korlátozott, és ezen időtartamon belül legfeljebb háromszori szerződésmeghosszabbítás megengedett.

14. Mindazonáltal, a TzBfG 14. cikkének (3) bekezdése értelmében:

„A határozott ideig tartó munkaszerződés megkötéséhez nem szükséges az objektív indok megléte, ha a munkavállaló a határozott ideig tartó munkaviszony megkezdésének időpontjában a munkavállaló az 58. életévét már betöltötte. Nem jogszerű a határozott időtartam megállapítása, ha szoros kapcsolat áll fenn az ugyanazon munkáltatóval kötött korábbi, határozatlan ideig tartó munkaszerződéssel. Vélelmezni kell a szoros kapcsolat fennállását különösen akkor, ha a két munkaszerződés között eltelt idő kevesebb mint hat hónap⁸.”

4 — BGBl. 1996. I., 1476. o.

5 — BGBl. 1985. I., 710. o.

6 — A 2000. december 21-i Gesetz über Teilzeitarbeit und befristete Arbeitsverträge und zur Änderung und Aufhebung arbeitsrechtlicher Bestimmungen, (BGBl. 2000. I., 1966. o.).

7 — A TzBfG 14. cikkének (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik: „Határozott ideig tartó munkaszerződés köthető, ha azt objektív indokok támasztják alá, különösen a következő esetekben

1. a munkavégzés iránti igény csak időleges;

2. a határozott időtartam megállapítása olyan képzést vagy tanulmányokat követően történik, amelynek célja elősegíteni a következő foglalkoztatásba való átmenetet a munkavállaló számára;

3. a munkavállalót más munkavállaló helyettesítése céljából foglalkoztatják;

4. a munkavégzés különleges jellege indokolja a határozott időtartam megállapítását;

5. a határozott idő megállapítása a próbaidő céljából történik;

6. a munkavállaló személyéhez kötődő indok igazolja a határozott idő megállapítását;

7. a munkavállalót a határozott ideig tartó munkára szánt költségvetési forrásból javadalmazták, és a munkavállalót kifejezetten e rendszerben alkalmazták, vagy

8. a határozott időtartamot bíróság által jóváhagyott egyezség rögzíti”.

15. Egy kormánybizottság munkája következtében, amely megállapította, hogy „annak a lehetősége, hogy egy 55 évnél idősebb munkanélküli személy új munkát találjon, 25% körül mozog”, ez utóbbi rendelkezést módosították. A munkaerőpiacon történő modern szolgáltatások nyújtásáról szóló első,

8 — A kiemelés tőlem.

2002. december 23-i törvény (ún. Hartz-törvény) értelmében:

„[...] 2006. december 31-ig a(z) (TzBfG 14. cikkének [3] bekezdése) első mondatában megjelölt 58. életévet 52. *életévvel* kell helyettesíteni”⁹.

II — Tények és eljárás

16. Az alapeljárás W. Mangold és R. Helm ügyvéd között volt folyamatban.

17. 2003. június 26-án az 56 éves W. Mangoldot R. Helm ügyvéd határozott idejű munkaszerződéssel alkalmazta.

18. A szerződés 5. pontja így rendelkezik:

„Hatály

1. A munkaviszony 2003. július 1-jén kezdődik és 2004. február 28-ig tart.

2. A szerződés időtartamának alapja az idősebb munkavállalók határozott ideig tartó munkaszerződésekkel történő foglalkoztatásának elősegítését célzó jogi rendelkezés (a TzBfG [...] 14. cikke (3) bekezdése negyedik és első mondatának együtt olvasott rendelkezései), mivel a munkavállaló már betöltötte 52. életévet.

3. A felek megegyeznek, hogy a jelen szerződés határozott időtartama csupán az előző 2. pontban leírt indokon alapul. A munkaviszony időtartama korlátozásának a jogalkotó és az ítélkezési gyakorlat által megállapított egyéb indokai kifejezetten kizártak e megállapodásból”.

19. Úgy ítélve meg, hogy a TzBfG 14. cikkének (3) bekezdése ellentétes az 1999/70 és a 2000/78 irányelvekkel, és hogy így a saját szerződésének a hatályra vonatkozó kikötése érvénytelen, az alkalmazását követő néhány héttel W. Mangold eljárást indított munkáltatójával szemben az Arbeitsgericht előtt. E bíróság, lévén ugyanúgy kétségei voltak az irányelvek értelmezését illetően, úgy határozott, hogy felfüggeszti az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

„1) a) A keretmegállapodás [...] 8. szakaszának 3. pontját – a belső jogba történő átültetés során úgy kell-e értelmezni, hogy azzal ellentétes a korhatárnak a 60 évről 58 évre

⁹ — BGBl. 2002. I., 4607. o. A kiemelés tőlem.

történő leszállításából eredő csökkentett védelem?

20. Az így megindult eljárásban az alapügyben részt vevő felek, valamint a Bizottság terjesztett elő írásbeli észrevételeket.

- b) A keretmegállapodás [...] 5. szakaszának 1. pontját úgy kell-e értelmezni, hogy azzal ellentétes azon - az alapeljárásban érintetthez hasonló - nemzeti szabályozás, amely e szakasz 1. pontjában szereplő három korlátozás egyikét sem tartalmazza?

21. 2005. április 26-án a bíróság tárgyalást tartott, amelyen az alapügyben részt vevő felek, a német kormány és a Bizottság vettek részt.

III — Jogi elemzés

- 2) A [...] 2000/78 irányelv 6. cikkét úgy kell-e értelmezni, hogy azzal ellentétes azon, az alapeljárásban érintetthez hasonló nemzeti szabályozás, amely az 52 éves és annál idősebb munkavállalókkal határozott idejű munkaszerződés megkötését objektív indok nélkül teszi lehetővé, és amely az objektív indokot előíró elvvel ellentétes?

A — Az alapügy állítólagos fiktív jellegéről

- 3) Az előző három kérdések egyikére adott igenlő válasz esetén a nemzeti bíróságnak figyelmen kívül kell-e hagynia a közösségi joggal ellentétes nemzeti szabályozást, és azt a belső jogi általános elvet kell alkalmaznia, amely szerint határozott idejű szerződést jogszerűen csak akkor lehet kötni, ha az objektív alapon igazolásra kerül?”

22. Mielőtt az Arbeitsgericht által előterjesztett kérdésekre érdemben rátérnék, úgy vélem, a német kormány által kifejezésre juttatott azon kételyekre kell válaszolni, amelyek annak a jogvitának a „valós” vagy „fiktív” jellegére vonatkoznak, amely az alapügy tárgyát képezi, kételyekre, amelyek – ha megalapozottak – megkérdőjelezhetik az előzetes döntéshozatalra utaló végzés elfogadhatóságát. A teljesség kedvéért pontosítom továbbá, hogy az elfogadhatóságot a Bizottság is kétszeresen vitatja, azonban, mivel ezek nagyon pontos szempontokra vonatkoznak, azon kérdések vizsgálatakor fogok azokkal foglalkozni, amelyekhez tartoznak.

23. A német kormány által kifejezésre juttatott kételyre összpontosítva most, emlékeztetek arra, hogy a tárgyaláson a német kormány felhívta a Bíróság figyelmét az alapügyre okot adó esemény néhány meglehetősen különös aspektusára. Különösen, a német kormány ragaszkodott ahhoz a tényhez, hogy a jelen ügyben vitatott német törvény R. Helm ügyvéd általi megítélése nem különbözik W. Mangoldétól, ugyanis az első már többször nyilvánosan kifejtette a nevezett törvénnyel szembeni ellenvetéseit. A német kormány véleménye szerint a megítélések ilyen egybeesése az alapügy valós jellegére vonatkozóan némi kételyre adhat alapot. Tehát feltételezni lehetne, hogy mind a felperes (W. Mangold), mind az alperes (R. Helm), megegyezve abban a célban, hogy a TzBfG 14. cikke (3) bekezdésének összeegyeztethetetlenségét kimondatják, mesterségesen létrehozott alapon indították volna a nevezett eljárást, azzal a kizárólagos céllal, hogy erre az eredményre jussanak.

24. Rögtön leszögezem, hogy a német kormány kételyei ezen ügy egyéb körülményeinek ismeretében (amelyek a jelen indítvány 29. pontjában kerülnek kifejtésre) sem tűnnek számomra teljesen alaptalannak. Nem hiszem azonban, a most kifejtendő okok miatt, hogy ezek elégségesek lennének ahhoz, hogy megalapozzák a Bíróság elé terjesztett kérdések elfogadhatatlanságának kimondását. Egyébiránt, maga a német kormány nem ment el odáig, hogy valamely hasonló kérelmet formálisan előterjesszen.

25. Ezzel kapcsolatban először is szükségesnek tartom felidézni, hogy az EK 234. cikk értelmében valamely nemzeti bíróság kérheti a Bíróságot, hogy előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésről határozzon, amennyiben a kérdésre adott választ „szükségesnek” tartja a saját határozatának meghozatalához.

26. A Szerződés által előírt hatáskörmegosztásban tehát azt a nemzeti bíróságot illeti meg annak megítélése, hogy „szükséges az előzetes döntéshozatal”, amely „egyedül rendelkezik az ügy tényállásáról közvetlen ismeretekkel”, és így „a legalkalmasabb helyzetben van” arra, hogy ezt megtegye¹⁰. Amennyiben ez a bíróság „szükségesnek” tekinti a kérdést, a Bíróság ennél fogva „főszabály szerint”, „köteles határozatot hozni”¹¹.

27. Mindazonáltal ugyancsak ismert, hogy a Bíróság feladata az, hogy „a tagállamok igazságszolgáltatásához hozzájáruljon, nem pedig az általános vagy hipotetikus kérdésekkel kapcsolatos tanácsadó vélemények megfogalmazása”. Annak érdekében tehát, hogy megőrizze ezt a feladatát, a Bíróság mindig fenntartotta magának az a jogot, hogy „megvizsgálja azokat a feltételeket, amelyek mellett a nemzeti bíróság által előterjesztett ügyben eljár”¹², kivételes esetekben odáig menve, hogy kizárja az előzetes döntéshozatalra utalás elfogadhatóságát,

10 — A 83/78. sz., Pigs Marketing Board ügyben 1978. november 29-én hozott ítélet (EBHT 1978., 2347. o.), a C-186/90. sz. Durighello-ügyben 1991. november 28-án hozott ítélet (EBHT 1991., I-5773. o.) és a C-83/91. sz. Mellicke-ügyben 1992. július 16-án hozott ítélet (EBHT 1992., I-4871. o.) 23. pontja.

11 — A C-231/89. sz. Gmurzynska-Bscher-ügyben 1990. november 8-án hozott ítélet (EBHT 1990., I-4003. o.) 20. pontja.

12 — A 179/82. sz. Robards-ügyben 1983. február 3-án hozott ítélet (EBHT 1983., 171. o.) és a Mellicke-ítélet [hivatkozás fent] 25. pontja.

amikor „nyilvánvalóan”¹³ úgy tűnik, hogy a közösségi jog értelmezésére vonatkozó kérdés „nem felel meg valamely jogvita eldöntéséhez szorosan hozzátartozó objektív szükségességnek”¹⁴.

28. És éppen e kivételes felülvizsgálati hatáskörének gyakorlása során néhány, immár híres ügyben, a Bíróság nem válaszolt a nemzeti bíróságnak, mert ún. „fiktív” jogvita keretei közt kérdezték meg.¹⁵ De még amikor válaszolt is, mint más, még újabb és kevésbé nevezetes ügyben, mindez csak azért történt, mert megállapították, hogy „az előzetes döntéshozatalra utaló (határozatban) megjelölt tényállási elemekből nem tűn(t) ki nyilvánvalóan, hogy a valóságban egy fiktív jogvitával áll(t)ak szemben”¹⁶. Még mindig ugyanezen a gondolatfonalon, de kisebb merevséggel, a Bíróság nemrégiben pontosította, hogy a „feleknek [...] az elérni kívánt eredményről az alapeljárásban való” egyetértése „nem hat ki a jogvita ténylegességére”, és nem zárja ki tehát az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések elfogadhatóságát, ha az tűnik ki, hogy a nevezett kérdés „megfelel az alapeljárás eldöntéséhez szorosan hozzátartozó objektív szükségességnek”¹⁷.

29. Mindezt alapul véve, és visszatérve a jelen ügghöz, először is meg kell erősítenem, hogy az iratanyag egyes elemei olyannak tűnnek, amelyek objektíve a német kormány-nak az alapeljárás fiktív jellegére vonatkozó gyanúját támasztják alá. Gondolok például arra a tárgyalás során felmerült tényre, hogy W. Mangold szerződése kevés heti óraszámra korlátozott munkavégzést írt elő, és gondolok arra a tényre is, hogy ez a szerződés talán túlságosan is részletekbe menő pontossággal határozta meg, hogy a hatályra vonatkozó kikötés kizárólag a TzBfG 14. cikkének (3) bekezdésén alapult, kizárva a határozott idejű munkaviszony minden egyéb olyan lehetséges igazolását, amely elképzelhető volt a német jog és az ítélkezési gyakorlat alapján is. Végül, valóban nem gyakori eset, hogy W. Mangold már pár héttel az alkalmazását követően az Arbeitsgericht-hez fordult, hogy a fent nevezett szerződési kikötés érvénytelenségét kimondják.

30. Ahogyan a Bizottság megjegyezte, mindazonáltal a kérdést előterjesztő bíróság már figyelembe vette a fent megjelölt körülményeket, maga is feltételezve annak lehetőségét, hogy az alapügyet a felek mesterségesen előre létesítették. Ezt a lehetőséget azonban az Arbeitsgericht elvetette, miután a rendelkezésre álló többi tényállási elemet is értékelte, és közvetlenül meghallgatta W. Mangoldot.

31. A nemzeti bíróság ilyen sajátos értékelése következtében a Bizottság arra következtet, hogy az alapeljárást nem lehet „nyil-

13 — A C-36/99. sz., *Idéal tourisme* ügyben 2000. július 13-án hozott ítélet (EBHT 2000., I-6049. o.) 20. pontja. Lásd a C-343/90. sz. *Lourenço Dias*-ügyben 1992. július 16-án hozott ítélet (EBHT 1992., I-4673. o.) 17. és 18. pontját; a *Meilicke*-ítélet [hivatkozás fent] 25. pontját; a C-415/97. sz. *Bosman*-ügyben 1995. december 15-én hozott ítélet (EBHT 1995., I-4921. o.) 61. pontját és a C-437/97. sz., *EKW e Wein & Co.* ügyben 2000. március 9-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-1157. o.) 52. pontját is. A kiemelés tőlem.

14 — A 244/80. sz., *Foglia kontra Novello* ügyben 1981. december 16-án hozott ítélet (EBHT 1981., 3045. o.) 18. pontja.

15 — A 104/79. sz., *Foglia kontra Novello* ügyben 1980. március 11-én hozott ítélet (EBHT 1980., 745. o.); és a *Foglia kontra Novello* ügyben 1981. december 16-án hozott ítélet [hivatkozás fent].

16 — A 267/86 sz. *Van Eycke*-ügyben 1988. szeptember 21-én hozott ítélet (EBHT 1988., 4769. o.) 12. pontja. A kiemelés tőlem.

17 — A C-412/93. sz. *Leclerc-Siplec*-ügyben 1995. február 9-én hozott ítélet (EBHT 1995., I-179. o.) 14. és 15. pontja.

vánvalóan” fiktívnek tekinteni, és hogy az ebből következő előzetes döntéshozatalra utalást ezért elfogadhatónak kell nyilvánítani, a Bíróság fent hivatkozott iránymutatásának megfelelően (lásd a jelen indítvány 28. pontját), amely igenis a mesterséges jelleg nyilvánvalóságától teszi függővé az elfogadhatatlanságot.

32. Ami engem illet, osztom ezt a következtetést, de kíváncsabbnak tartom a Bíróság még újabb iránymutatásához kötni azt, amely - az elfogadhatóság vizsgálata céljából - csökkenti a felek közti, az alapügy eredményére vonatkozó lehetséges egyetértés hatását, és inkább az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés tényleges jelentőségéhez ragaszkodik az alapügy eldöntése érdekében (lásd szintén a jelen indítvány 28. pontját).

33. Valóban úgy vélem, hogy ez a megközelítés sokkal figyelemre méltóbb a Szerződéssel előírt, a Bíróság és a nemzeti bíróság közti hatáskörmegosztásnál, és - főként - sokkal inkább összefügg azzal a fent említett bírósági hatáskörök közti - az EK 234. cikk¹⁸ által feltételezett - „együtműködési szellemmel”, amelyet a Bíróság mindig is hangsúlyozott. Igazán nehéznek tűnne számomra nem levezetni ebből a megközelítésből a nemzeti bíróság értékelésével kapcsolatos, megelőlegezett bizalmon alapuló álláspontot, és azt a vélelmet, hogy a nemzeti bíróság nemcsak „egy puszta »eszköz« a felek kezében”¹⁹, amelyet tetszés szerint, saját érdekükben használnak fel.

34. Másrésről úgy tűnik számomra, hogy a Bíróság szerepének megóvása érdekében sokkal fontosabb megvizsgálni - különösen, ha az ügy „gyanús” -, hogy a közösségi jog kért értelmezése valóban megfelel-e „az alapeljárás eldöntéséhez szorosan hozzátartozó objektív szükségességnek”, mintsem megpróbálni ellenőrizni a mesterséges jelleg nyilvánvalóságának mértékét, amelynek megállapítása - meghatározásánál fogva - gyakran nehéz és vitatható.

35. Ezeknek a szempontoknak a fényében mindazonáltal úgy vélem, hogy az alapügy fiktív jellegének a vitatása önmagában nem eredményezheti az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések elfogadhatatlanságát, és hogy inkább ezen kérdések relevanciájának a különösen szigorú vizsgálatára szükséges koncentrálni.

B — Az 1999/70 irányelvről

1) A keretmegállapodás 5. szakaszáról

36. Az első kérdés b) pontjával, amelyet elsőként kell megvizsgálni, a nemzeti bíróság azt kérdezi, hogy a keretmegállapodás 5. szakaszával ellentétes-e az a nemzeti szabályozás (a TzBfG 14. cikkének (3) bekezdése), amely az 52 évesnél idősebb munkavállalókkal való határozott idejű munkaszerződések megkötése elé nem állít semmilyen korlátot.

18 — A Leclerc-Siplec-ítélet [hivatkozás fent] 12. pontja.

19 — Lásd Tesouro főtanácsnok által az Eurotunnel-ügyben előterjesztett indítvány (a C-408/95. sz. Eurotunnel-ügyben 1997. november 11-én hozott ítélet [EBHT 1997., I-6315. o.] 10. pontját).

37. A fent jelzett szigorú megközelítéshez ragaszkodva rögtön leszögezem, hogy véleményem szerint a Bizottságnak igaza van, amikor azt állítja, hogy ez a kérdés elfogadhatatlan.

38. Ahogyan az a jogszabály szövegéből és céljából világosan kitűnik, az 5. szakasz valóban több, egymást követő határozott idejű szerződés esetét szabályozza, és ennek következtében az értelmezése egyáltalán nem bír jelentőséggel ebben az ügyben, mivel ezzel ellentétben a jelen ügy W. Mangold R. Helm ügyvéddel megkötött első és egyetlen munkaszerződésére vonatkozik.

39. Ami a rendelkezés szövegét illeti, megjegyzem, hogy az említett rendelkezés előírja a tagállamoknak, hogy a nemzeti jogrendbe vezessenek be olyan intézkedéseket, mint a határozott idejű szerződések „megújítását” alátámasztó objektív okok megléte [a] pont], az „egymást követő” szerződések „maximális teljes időtartama” [b] pont], avagy az egymást követő szerződések „megújításának száma” [c] pont]. Ez a rendelkezés tehát megszorító intézkedéseket követel meg *több, egymást követő szerződés* jelenléte esetén, viszont nem vonatkozik a munkavállaló egyetlen határozott idejű alkalmazásának esetére.

40. Ezt a szöveg szerinti érvelést később megerősíti az irányelv célkitűzése, amely szerint „ki kell alakítani az *egymást követő*, határozott ideig tartó munkaszerződések

vagy munkaviszonyok alkalmazásából származó visszaélések megakadályozásának kereteit” (tizennegyedik preambulumbekkezdés). Tehát nem az első határozott idejű szerződés megkötésére kíván hatni, sokkal inkább ennek a szerződéses formának az ismételt alkalmazására, amelyet a visszaélések és hatáskörrel való visszaélések lehetséges forrásának tartanak.

41. Nos, ahogyan W. Mangold és R. Helm ügyvéd azt megerősítették, az általuk megkötött szerződés az *első és egyetlen munkaszerződés*. Ebből a fent elmondottak alapján az következik, hogy erre a szerződésre nem alkalmazható az 5. szakasz, és így a rendelkezés értelmezése teljesen nyilvánvalóan nem bír jelentőséggel az alapügy eldöntése vonatkozásában.

42. Ezért javaslom, hogy a Bíróság állapítsa meg, hogy nem rendelkezik hatáskörrel az első kérdés b) pontjáról való határozathozatalra.

2) A 8. szakasz 3. pontjáról (az ún. csökkenés tilalmáról szóló kikötésről)

43. Az első kérdés a) pontjával az Arbeitsgericht azt kérdezi, hogy a keretmegállapodás 8. szakaszának 3. pontjával ellentétes-e az olyan nemzeti rendelkezés, mint a TzBfG

14. cikkének (3) bekezdése, amely az 1999/70 irányelv átültetésekor 60 évről 58 évre szállította le a korhatárt, amely felett korlátozás nélkül lehet határozott ideig tartó munkaszerződéseket kötni.

Előfeltétel

44. Az említett kérdés jobb megértése érdekében előzetesen emlékeztetek arra, hogy a német jogrendben a következő jogi aktusok követték egymást:

- az 1996. évi, a növekedés és a foglalkoztatás elősegítését célzó, a munkajogról szóló törvénnyel módosított 1985. évi, a foglalkoztatás elősegítéséről szóló törvény, amely korlátozások nélkül lehetővé tette határozott idejű szerződések 60 évnél idősebb munkavállalókkal való megkötését;
- az 1999/70 irányelvet végrehajtó TzBfG 14. cikkének (3) bekezdése, amely 2000-ben a vitatott életkori küszöböt 60 évről 58 évre szállította le;
- a Hartz-törvény, amely módosította a TzBfG hivatkozott rendelkezését, ismét leszállítva ezt a küszöböt 52 évre.

45. A fent leírt jogszabályi fejlődést figyelembe véve a Bizottság úgy gondolja, hogy az első kérdés a) pontja is felvethet egy elfogadhatósági problémát. Ténylegesen, jegyzi meg a Bizottság, W. Mangoldot nem a TzBfG 14. cikke (3) bekezdésének eredeti előírása (amelyre hivatkozva a nemzeti bíróság felteszi a jelen kérdést) alapján, az 58. életéve betöltése után alkalmazták, hanem 56 éves korában, ahogyan azt a rákövetkező Hartz-törvény lehetővé teszi, módosítva azt a rendelkezést. A Bizottság szerint a Bíróság határozata kizárólag ez utóbbi törvénnyel összefüggésben bírna tehát jelentőséggel.

46. Az Arbeitsgericht a maga részéről nagy vonalakban kifejtette, hogy a TzBfG 14. cikke (3) bekezdése eredeti változatának értelmezése mindenképpen fontos lenne, amennyiben az említett jogszabály esetleges összeegyeztethetetlenségének kimondása elkerülhetetlenül a rákövetkező Hartz-törvény rendelkezését is érvénytelenné tenné, amely rendelkezésre R. Helm ügyvéd is hivatkozott a határidőnek a W. Mangolddal kötött munkaszerződésben történő kikötése igazolása érdekében.

47. Nos, a jelen ügyben általam lefolytatni ígért szigorú vizsgálat alapján (lásd a jelen indítvány 35. pontját) ez a magyarázat hiányosnak és kevésbé meggyőzőnek tűnik. Ugyanis nem teszi lehetővé a Bíróság számára azon indokok megértését, amelyek alapján ahelyett, hogy a jelen ügyben alkalmazandó jogszabályra (amely a Hartz-törvénnyel beiktatott módosítás eredménye)

hivatkozva kérdezte volna meg a Bíróságot, a kérdést előterjesztő bíróság a vizsgált kérdést inkább a korábban hatályos jogszabályra hivatkozva fogalmazta meg, amely nem tűnik szorosan az ügghöz tartozónak.

„[e] megállapodás végrehajtása nem jelenthet jogalapot a munkavállalóknak nyújtott védelem általános szintjének a megállapodás tárgykörében történő csökkentésére.

48. Mindezek ellenére, miután a kérdést előterjesztő bíróság elküldte a Bíróságnak valamennyi, a kételyei megválaszolásához szükséges jogi elemet, úgy gondolom – a Bizottsághoz hasonlóan –, hogy az első kérdés a) pontját nem kell elfogadhatatlannak nyilvánítani, hanem inkább azt a gyakorlatot lehet követni, amihez a Bíróság az ilyen esetekben gyakran folyamodik, hogy magát a kérdést újrafogalmazza abból a célból, hogy tisztázzák mindazt, amit ennek a bíróságnak valóban hasznos tudnia. Azaz arról van szó, hogy megmutassák neki, hogy a keretmegállapodás 8. szakaszának 3. pontjával ellentétes vagy sem az olyan nemzeti rendelkezés, mint a TzBfG 14. cikkének (3) bekezdése, *amelyet a Hartz-törvény módosított, amely az 1999/70 irányelv átültetését követően 58 évről 52 évre szállította le azt a korhatárt, amely felett korlátozás nélkül lehet határozott ideig tartó munkaszerződéseket kötni.*

A felek észrevételei

49. Megjegyzem, hogy az első kérdés a) pontjának újrafogalmazásával, ennek vizsgálata során a 8. szakasz 3. pontjának tartalmáról és hatályáról szóló vita elsődleges helyet foglalt el, amely rendelkezés szerint

50. Különösen e kikötés vonatkozásában észrevételeket tevő személyek tartották kifejezetten fontosnak, hogy rámutassanak arra, hogy a fent hivatkozott jogszabályi beavatkozásokkal a német jogalkotó lecsökkentette volna (vagy sem) a munkavállalóknak az 1999/70 irányelv átültetését megelőzően a belső jogrendben biztosított általános védelmi szintet.

51. W. Mangold szerint csökkent a védelmi szint, amennyiben jelentősen lecsökkentették azt az életkort, amely felett a határozott idejű szerződések megkötésére vonatkozó korlátozások érvényesülnek. Ellentétes véleményen van azonban a német kormány, amely hangsúlyozza, hogy az életkor vitatott csökkentését kiegyenlíti (sőt meg is haladja) a határozott időre alkalmazott munkavállalók részére történő új biztosítékok elismerése, mint például a hátrányos megkülönböztetés általános tilalmának előírása, illetve az ilyen típusú szerződések esetében rögzített korlátozásoknak a kisvállalkozásokra és a rövid időtartamú munkaviszonyra történő kiterjesztése.

52. Az a kérdés vetődik fel, hogy ezekkel az észrevételekkel a felek megfelelő módon összpontosítottak-e jelen ügy központi problematikájára. Ugyanis úgy tűnik, hogy tény-

ként kezelték azt, hogy a 8. szakasz 3. pontját úgy kell olvasni, mint olyan kötelező rendelkezést, amely abszolút jelleggel tiltaná meg a tagállamoknak, hogy a már biztosított általános védelmi szintet lecsökkentsék. Véleményem szerint azonban e kikötés hatálya és természeté egyáltalán nem elfogadott, éppen ellenkezőleg, heves elméleti vita tárgyát képezi.

53. Az elemzésükre tehát e szakaszban is megfelelő figyelmet szükséges fordítani.

A kikötés jogi természetéről

54. Azzal kezdem, hogy emlékeztetek arra, hogy olyan, hagyományosan a *csökkentés tilalma kikötésének* nevezett rendelkezésekről van szó, amelyeket a 80-as évek végétől iktattak be a szociális tárgyú közösségi irányelvekbe²⁰ – igaz eltérő megfogalmazásokkal – annak érdekében, hogy elkerüljék azt, hogy valamely egyedi irányelv végrehajtása „igazolásként”, „indokként”, vagy „érvként” szolgáljon a különböző tagállamokban már korábban kialakított rendszerek színvonalának csökkentéséhez²¹.

55. Az elemzésünk érdekében a csökkentés tilalma kikötésének két kategóriáját különböztethetjük meg: azokat, amelyeket csak az adott aktus preambulumba iktatnak be²², és azokat, amelyek magában az irányelv vagy a szociális partnerek által elért, közösségi szintű és irányelvekkel végrehajtott megállapodások szövegében vannak jelen²³.

22 — Lásd például a munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelmének javítását ösztönző intézkedések bevezetéséről szóló, 1989. június 12-i 89/391/EGK tanácsi irányelv második preambulumbekzdését (HL L 183., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 1. kötet, 349. o.); a munkavállalók fizikai tényezők (vibráció) hatásából keletkező kockázatoknak való expozíciójára vonatkozó egészségügyi és biztonsági minimumkövetelményekről szóló, 2002. június 25-i 2002/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (tizenhatodik egyedi irányelv a 89/391/EGK irányelv 16. cikke (1) bekezdésének értelmében) negyedik preambulumbekzdését – az Európai Parlament és a Tanács együttes nyilatkozata (HL L 177., 13. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 235. o.); és a munkavállalók fizikai tényezők (elektromágneses terek) hatásából keletkező kockázatoknak való expozíciójára vonatkozó egészségügyi és biztonsági minimumkövetelményekről szóló, 2004. április 29-i 2004/40/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (18. egyedi irányelv a 89/391/EGK irányelv 16. cikke (1) bekezdésének értelmében) ötödik preambulumbekzdését (HL L 159., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 5. kötet, 62. o.).

23 — Lásd például a munkaidő-szervezés egyes szempontjairól szóló, 1993. november 23-i 93/104/EK tanácsi irányelv 18. cikkének (3) bekezdését (HL L 307., 18. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 2. kötet, 197. o.); a fiatal személyek munkahelyi védelméről szóló, 1994. június 22-i 94/33/EK tanácsi irányelv 16. cikkét (HL L 216., 12. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 2. kötet, 213. o.); a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés esetén a bizonyítási teherről szóló, 1997. december 15-i 97/80/EK tanácsi irányelv 6. cikkét (HL 1998. I. 14., 6. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 3. kötet, 264. o.); az UNICE, a CEEP és az ESZSZ által a részmunkaidős foglalkoztatásról kötött keretmegállapodásról szóló, 1997. december 15-i 97/81/EK tanácsi irányelv 6. szakaszának 2. pontját (HL 1998. I. 14., 9. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 3. kötet, 267. o.); a személyek közötti, faji- vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról szóló, 2000. június 29-i 2000/43/EK tanácsi irányelv 6. cikkének (2) bekezdését (HL L 180., 22. o.; magyar nyelvű különkiadás 20. fejezet, 1. kötet, 23. o.); a 2000/78 irányelv 8. cikkének (2) bekezdését; az Európai Közösség munkavállalóinak tájékoztatása és a velük folytatott konzultáció általános keretének létrehozásáról szóló, 2002. március 11-i 2002/14/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 9. cikkének (4) bekezdését (HL L 80., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 219. o.); a munkaidő-szervezés egyes szempontjairól szóló, 2003. november 4-i 2003/88/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 23. cikkét (HL L 299., 9. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 381. o.).

20 — Egy ilyen típusú kikötés megtalálható a Munkavállalók Alapvető Szociális Jogainak Közösségi Kartájában is, amely az utolsó preambulumbekzdésében megerősíti, hogy „az alapvető szociális jogok közösségi szintű ünnepélyes kihirdetése nem igazolhatja a végrehajtás ideje alatt bármely tagállamban fennálló helyzethez viszonyított csökkentést”.

21 — Az ilyen kikötések meghatározásához lásd többek között Martin P., Le droit social communautaire: droit commun des États membres de la Communauté européenne en matière sociale?, in *Revue trimestrielle de droit européen*, 1991. 4. sz., 627. o.

56. A második kategória esetén, amelybe a keretmegállapodás 8. szakaszának 3. pontja is tartozik, a többségi doktrína elismeri a *kötelező jogi jelleget*. Az elmélet másik fele azonban nyilvánvaló politikai jelentést tulajdonít neki: lényegében egy, a nemzeti jogalkotókhoz intézett egyszerű felhívásról lenne szó, hogy a szociálpolitikai tárgyú irányelvek átültetése esetén ne csökkentsék le a belső jogrend által már elismert védelmet.

57. A magam részéről a jelen ügyben is az első irányvonalat tartom kedvezőbbnek, és mindezt szöveg- és rendszerbeli jellegű indokok miatt²⁴.

58. Az első szempontot illetően megjegyzem, hogy az ige kijelentő módban történő használata („a [keret]megállapodás végrehajtása nem létesít érvényes indokot az általános védelmi szint csökkentésére”²⁵) arra enged következtetni az ezen esetekben követett szokásos értelmező szabályoknál maradva²⁶, hogy kényszerítő jellegű megfogalmazást szándékozik előnyben részesíteni, és a tagállamok számára valós és igazi,

tiltó tartalmú kötelezettséget előírni, ami abban áll, hogy az átültetést ne alkalmazzák a munkavállalóknak a belső jogrendben már biztosított védelem csökkentésének indokul.

59. Ezt az értékelést még a kikötésnek az irányelv szövegében való elhelyezése is megerősíti. A kikötést ugyanis nem a preambulumbekezdésekben helyezték el (mint ahogy az a múltban olykor előfordult), hanem magának az irányelvnek a szövegében. Hasonlóan tehát ezen aktus valamennyi normatív rendelkezéséhez, a kérdéses kikötés – az EK 249. cikk harmadik bekezdésének következményeként – szintén köti a tagállamokat az elérni kívánt eredményt illetően, amely eredmény ebben az esetben éppen az, hogy elkerüljék, hogy az átültetés érvényes indokot képezhessen a nemzeti szinten már létező védelem esetleges lerontására.

A csökkentés tilalma kötelezettségének hatályáról

60. Mindezt tisztázva, most szeretném megpróbálni mélyrehatóan megvizsgálni a 8. szakasz 3. pontjából eredő kötelezettség hatályát.

61. Ebben a tekintetben rögtön leszögezem, hogy eltérően attól, mintként azt W. Mangold állítja, itt nem stand-still kikötésről van szó,

24 – Az olasz Alkotmánybíróság is hasonló véleményen van, amely a 45/2000. sz. ítéletben fenntartotta, hogy a 97/81 irányelv 6. szakaszának 2. pontjában foglalt, a csökkentés tilalmáról szóló kikötés egy „különleges közösségi kötelezettség” forrása (az Alkotmánybíróság 2000. február 7-én hozott 45. sz. ítélete, in Mass. giur. Lav., 2000., 746. és köv. o.).

25 – A kiemelés tőlem.

26 – Ebben az értelemben lásd például a C-245/03. sz., Merck, Sharp & Dohme ügyben 2005. január 20-án hozott ítélet (EBHT 2005., I-637. o.) 21. pontját.

amely abszolút megtiltja a nemzeti jogban az irányelv végrehajtásának időpontjában fennálló védelmi szint leszállítását.

62. Véleményem szerint itt ehelyett egy *átláthatósági kikötésről* van szó, azaz olyan kikötésről, amely a visszaélések elkerülése végett megtiltja a tagállamoknak, hogy az irányelv végrehajtásának tényét arra használják fel, hogy olyan kényes területen, mint a szociálpolitika, a saját jogrendjükben már biztosított védelem lecsökkentését valósítsák meg úgy, hogy ezt inkább a nem létező közösségi kötelezettségek számlájára írják (mint ahogyan az sajnos sokszor megesik!) ahelyett, hogy önálló nemzeti szintű választásként tüntetnék fel.

63. Mindez elsősorban a kikötés megszövegezéséből ered, amely nem akadályozza meg általában a munkavállalóknak biztosított védelmi szint csökkentését, hanem azt zárja ki, hogy az irányelv „végrehajtása” önmagában „érvényes indokot” jelenthessen e csökkentést megvalósítására. Az irányelv rendelkezéseit tiszteletbe tartva a nemzeti szintű védelem csökkentése nagyon is lehetséges, azonban csak magának az irányelv végrehajtása szükségességétől *eltérő* okok miatt, amely szükségességnek a fennállását a tagállamnak kell bizonyítania.

64. Hogy világosan lássuk, az ettől eltérő értelmezés nemcsak ellentmondana a kikötés világos szövegezésének, hanem a Szerződés-

sel előírt hatáskörmegoszlás rendszerével is ellentétben állna, amely a szociálpolitika területén a Közösségnek tartja fenn azt a feladatot, hogy meghatározott ágazatokban „támoga(ssa) és kiegészít(se) a tagállamok tevékenységeit” (EK 137. cikk).

65. Valóban, ha a kérdéses kikötést – ahogyan említettük – nem átláthatósági követelménynek tekintenénk, hanem valós és közvetlen stand-still kötelezettségnek, a tagállamok az irányelv alkalmazásából kiindulva akadályoztatva látnák nemcsak annak a lehetőségét – ahogyan az magától értetődik –, hogy az abból eredő kötelezettségeket megsértsék, hanem azt is, hogy igazolt indokok alapján a helyzetet súlyosítva változtassák meg az irányelvvel szabályozott tárgyat. Azonban ez nem lenne sem támogatás, sem kiegészítés, hanem éppen ellenkezőleg, a szociálpolitikai tárgyú tevékenységük tényleges és közvetlen (a mélypont felé tartó) lebénulása.

66. Mindezt alapul véve, a 8. szakasz 3. pontja hatályának meghatározása szempontjából meg kell még állapítani, hogy amikor e kikötés az irányelv „végrehajtásáról” beszél, ugyanezen irányelv „első végrehajtására” hivatkozik-e, avagy nagyobb általánosságban, a hatálya alá tartozó területen bármely, akár ezt követően hozott aktusra is.

67. A német kormány az első megoldást látszik elfogadni. Szavai értelmében ugyanis a kérdéses kikötés csak az 1999/70 irányelv *első* végrehajtásának időpontjában kötelezné a nemzeti jogalkotókat, miközben nem gyakorolna semmilyen hatást az ezt követő állami beavatkozásokra. Ebben az esetben a kikötés megsértése mindenképpen kizárt, mivel nincs semmilyen hatása az itt vitatott Hartz-törvényre, amelyet csak 2002-ben fogadtak el, két évvel a fent említett irányelvnek a TzBfG-n keresztül történő szabályszerű átültetését követően.

68. Úgy gondolom azonban, hogy ezt az álláspontot nem lehet elfogadni, ellenben W. Mangold mind nyelvi, mind teleologikus érvek alapján helyesen állítja az ellentétes megoldást.

69. Ami e kikötés szövegét illeti, kiemelem, hogy ez, amikor arról rendelkezik, hogy az irányelv „végrehajtása” nem jelenthet jogalapot a csökkentésre, teljesen általános kifejezést alkalmaz, amely tehát képes bármilyen belső, magával az irányelvvel elérni kívánt eredmény megvalósítására irányuló jogszabályt lefedni. Tehát nemcsak azoknak a nemzeti rendelkezéseknek kell a fent leírt átláthatósági követelményt tiszteletben tartaniuk, amelyek az irányelvből eredő kötelezettségeket hajtják végre, hanem a rákövetkező rendelkezéseknek is, amelyek ugyanaból a célból kiegészítik vagy módosítják a már elfogadott jogszabályokat.

70. Ami pedig az elérni kívánt célokat illeti, még egyszer megerősítem, hogy a kikötés célja, hogy elkerülje, hogy a nemzeti jogalkotó az 1999/70 irányelvet a munkavállalóknak biztosított védelem csökkentésének igazolásaként használja fel, ugyanerre az irányelvre terhelve a felelősséget olyan intézkedésekért, amelyek azonban a jogalkotó önálló jogalkotási választásának gyümölcsei.

71. Nos, világos, hogy az állam részéről tanúsított ilyen magatartás veszélye sokkal nagyobb az első átültetés pillanatában, amikor ugyanazon aktusban nehéz megkülönböztetni egymástól a közösségi kötelezettségeket és az ezek céljától idegen kötelezettségeket végrehajtó szabályokat, mivel ekkor a legnagyobb a kísértés arra, hogy az utóbbiakat az előbbiek között „elrejtse”.

72. Mindenesetre számomra úgy tűnik, hogy ez a veszély a későbbiekben is fennáll, különösen amikor – mint jelen esetben – a jogalkotó kiegészíti vagy módosítja az első átültetési aktust, új jogi rendelkezéseket iktatva be abba. Ugyanis ezen új jogi rendelkezések esetében, amelyek a létezőkkel egyesülnek, sem egyszerű annak megállapítása, hogy ezek még valamely közösségi rendelkezésből vagy – épp ellenkezőleg – a belső jogalkotó autonóm akaratából fakadnak.

73. Ennélfogva számomra úgy tűnik, hogy az első átültetési aktust követő törvényeknek,

mint ebben az esetben a Hartz-törvénynek, amelyek módosítják vagy kiegészítik ezt az aktust, tiszteletben kell tartaniuk a 8. szakasz 3. pontjában meghatározott átláthatósági követelményt. Az 1999/70 irányelvet végrehajtó Hartz-törvényt is, amely módosította a TzBfG-t, ebből a szempontból kell vizsgálni.

Jelen ügyre történő alkalmazás

74. Mindezt alapul véve, és a jelen ügyre visszatérve, rögtön leszögezem, hogy véleményem szerint Németország a Hartz-törvény elfogadásával nem sértette meg a 8. szakasz 3. pontját.

75. Ugyanis az előzetes döntéshozatalra utaló végzésben és a német kormány által a tárgyaláson előterjesztett észrevételekben annak bizonyítására alkalmas különböző elemek jelennek meg, hogy annak a korhatárnak, amely felett korlátozás nélkül lehet határozott ideig tartó munkaszerződéseket kötni, a Hartz-törvénnyel végrehajtott csökkentése az 1999/70 irányelv végrehajtásának követelményétől világosan elkülönülő indokon alapszik, azaz annak szükségességén, hogy az idősebb személyeknek a Németországban való foglalkoztatását előmozdítsák.

76. Ebben az értelemben az első elem a különböző normatív beavatkozásoknak akár

az irányelv végrehajtása előtti, akár utáni meglétéből következik, amelyek fokozatosan csökkentették a kérdéses korhatárt. Ugyanis, miként az látható, a német jogalkotó ebből a célból fogadta el 1996-ban a növekedés és a *foglalkoztatás elősegítését célzó* munkajogról szóló törvényt, amely a korhatárt 60 éves korban rögzítette; 2000-ben a TzBfG-t, amely ezt a korhatárt 58 éves korra módosította; és végül 2002-ben a Hartz-törvényt, amely azt 52 éves korra hozta előre. A német jogalkotó tehát már az irányelv alkalmazása előtt autonóm módon elhatározta, hogy az idősebb munkavállalóknak a tárgykörben biztosított védelmet lecsökkenteni a foglalkoztatás elősegítése érdekében, és kitartott e választása mellett az irányelv alkalmazását követően is, így nyilvánítva ki azt, hogy saját, a közösségi követelményektől független gazdaság- és szociálpolitikai választását akarja követni.

77. A második elem, amely kifejezetten a Hartz-törvényhez kapcsolódik, abban a tényben rejlik, hogy ezt a törvényt egy kormánybizottság munkája eredményeképpen fogadták el, amely bizottság megerősítette, hogy „annak a lehetősége, hogy egy 55 évnél idősebb munkanélküli személy új munkát találjon, 25% körül mozog” (lásd a 15. pontot). A korhatár csökkentése tehát egyértelműen a foglalkoztatás pontos értékeléséhez kapcsolódik, nem pedig a Közösség által támasztott kötelezettségek eszközként való felhasználásához.

78. Ezen elemek ismeretében úgy tartom tehát, hogy a keretmegállapodás 8. szakaszának 3. pontjával nem ellentétes az olyan nemzeti rendelkezés, mint a Hartz-törvénnyel módosított TzBfG 14. cikkének (3)

bekezdése, amely az 1999/70 irányelv átültetésétől függetlenül, a foglalkoztatás elősegítésének igazolt indokai alapján 58 évről 52 éves korra csökkentette azt a korhatárt, amely felett korlátozás nélkül lehet határozott ideig tartó munkaszerződéseket kötni.

különböztetést, ha – a nemzeti jog keretein belül – egy törvényes cél által *objektíven és ésszerűen igazolt*, beleértve a foglalkoztatáspolitikát, a munkaerő-piaci és a szakképzési célkitűzéseket, és ha *a cél elérésének eszközei megfelelők és szükségesek*”.

79. Meg kell azonban még vizsgálni, hogy ez a csökkentés összeegyeztethető-e a másik irányelvvel (a 2000/78 irányelv), amelyre a nemzeti bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésében hivatkozott, és amelynek vizsgálatára most rátérek.

82. Ugyanezen cikk a) pontja értelmében, az ilyen eltérő bánásmód magában foglalhatja többek között „a foglalkoztatáshoz és a szakképzéshez történő hozzájárítás külön feltételekhez kötését, külön foglalkoztatási és munkafeltételeket, beleértve az elbocsátási és javadalmazási feltételeket, [...] az idősebb munkavállalók [...] szakmai beilleszkedésének elősegítése vagy védelmük biztosítása céljából”.

C — A 2000/78 irányelvről

80. A második kérdéssel a nemzeti bíróság azt kérdezi, hogy a 2000/78 irányelv 6. cikkével ellentétes-e az olyan nemzeti szabály, mint a Hartz-törvénnyel módosított TzBfG 14. cikkének (3) bekezdése, amely objektív indok hiányában is korlátozás nélkül lehetővé teszi határozott idejű szerződésnek az 52 évesnél idősebb munkavállalókkal való megkötését, eltérve így a belső jog általános elvétől, amely szerint az ilyen jellegű igazolásnak szokás szerint fenn kell állnia.

83. Emlékeztetek arra is, hogy a Bíróság a 2000/78 irányelv és a benne foglalt különleges rendelkezések elfogadását megelőzően is elismerte az egyenlőség általános elvének meglétét, amely a tagállamokat is köti, „amikor közösségi szabályozást hajtanak végre”, és amelyet a Bíróság alkalmazhat abból a célból, hogy értékelje azokat a nemzeti szabályokat, amelyek „a közösségi jog hatálya alá tartoznak”²⁷. Ezen elv szerint tilos „hasonló helyzeteket eltérő módon és

81. E tekintetben először emlékeztetek arra, hogy az idézett irányelv 6. cikkének (1) bekezdése értelmében, „a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy az életkoron alapuló *eltérő bánásmód* nem jelent hátrányos meg-

27 — A C-442/00. sz. Caballero-ügyben 2002. december 12-én hozott ítélet (EBHT 2002, I-11915. o.) 30–32. pontja. Más, a közösségi aktusok, különösen a rendeletek végrehajtása során elfogadott nemzeti rendelkezések általános egyenlőségi alapelvvel való összeegyeztethetőségének ellenőrzésére vonatkozó eseteket ad a 201/85. és 202/85. sz., Klensch egyesített ügyekben 1986. november 25-én hozott ítélet (EBHT 1986, 3477. o.) 9–10. pontja; a C-351/92. sz. Graff-ügyben hozott ítélet (EBHT 1994, I-3361. o.) 15–17. pontja és a C-15/95. sz., EARL de Kerlast ügyben 1997. április 17-én hozott ítélet (EBHT 1997, I-1961. o.) 35–40. pontja.

különböző helyzeteket azonos módon kezelni, hacsak ez a bánásmód nem objektíven igazolt”²⁸ valamely törvényes cél elérése által, és mindenkor úgy, hogy az a cél eléréséhez megfelelő és szükséges legyen”²⁹.

84. Ahogyan az az összevetésükből kitűnik, a két szabály – az irányelv különleges szabálya és a most idézett általános szabály – lényegében egybeesik oly módon, hogy valamely a némethez hasonló szabályozás összeegyeztethetőségének vizsgálata hasonló eredményekre vezethetne az egyik és a másik fényében is. A kérdést előterjesztő bíróság által is – akár csak közvetve – hivatkozott egyenlőség alapelvének alapulvétele talán indokoltabb lenne, mivel mint a közösségi jog pontos és feltétlen kötelezettséget tartalmazó általános alapelve hatását a közösségi jog valamennyi alanyára kifejti, és mivel az irányelvtől eltérően W. Mangold közvetlenül hivatkozhatna rá R. Helm ügyvéddel szemben, és így az alapeljárásban alkalmazhatná azt az Arbeitsgericht.

85. De az eredmény akkor sem változna, ha a kérdést a 2000/78 irányelv 6. cikkének

szempontjából akarnánk megoldani. Ugyanis ebben az esetben is, annak megítélése végett, hogy az olyan nemzeti szabály, mint a TzBfG 14. cikkének (3) bekezdése, életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetést állapít-e meg, ugyancsak mindig vizsgálni kell, hogy fennáll-e eltérő bánásmód, hogy ez az esetleges eltérés valamely jogszerű cél által objektíven igazolt-e, és hogy az a cél eléréséhez megfelelő és szükséges-e.

86. Mielőtt ezt a vizsgálatot végrehajtanánk, emlékeztetek arra, hogy a TzBfG 14. cikkének (3) bekezdése a Hartz-törvénnyel történt módosítást követően a következőképpen rendelkezik: „A határozott ideig tartó munkaszerződés megkötéséhez nem szükséges az objektív indok megléte, ha a munkavállaló a munkaviszony megkezdésének időpontjában az 58. életévét már betöltötte. Nem jogszerű a határozott időtartam megállapítása, ha szoros kapcsolat áll fenn az ugyanazon munkáltatóval kötött korábbi, határozatlan ideig tartó munkaszerződéssel. [...] 2006. december 31-ig az első mondatban megjelölt 58. életévét 52. életévvel kell helyettesíteni”.

87. Rátérek a fent leírt vizsgálat lefolytatására, amely – ismétlem – megköveteli, hogy megvizsgáljam az esetleges eltérő bánásmód meglétét, és ebben az esetben azt, hogy van-e objektív igazolás, és hogy tiszteletben tartoták-e az arányosság elvét.

28 – A C-56/94. sz. SCAC-ügyben 1995. június 29-én hozott ítélet (EBHT 1995., I-1769. o.) 27. pontja; az EARL de Kerlast ítélet [hivatkozás fent] 35. pontja; a C-354/95. sz., National Farmers' Union és társai ügyben 1997. július 17-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-4559. o.) 61. pontja és a C-292/97. sz. Karlsson-ügyben 2000. április 13-án hozott ítélet (EBHT 2000., I-2737. o.) 39. pontja.

29 – A C-476/99. sz. Lommers-ügyben 2002. március 19-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-2891. o.) 39. pontja.

88. Ami az első pontot illeti, nem tűnik úgy számomra, hogy sok bizonytalansági tényező állna fenn. Ahogyan azt a nemzeti bíróság hangsúlyozta, annak lehetősége, hogy korlátozás nélkül, különösen objektív indok hiányában is kössenek határozott idejű szerződések, csak az 52 évesnél idősebb munkavállalókra vonatkozik. Az életkoron alapuló eltérő bánásmód tehát teljességgel nyilvánvaló.

89. A kérdéses rendelkezés szövege ellenére elég világosnak tűnik számomra az eltérésre vonatkozó objektív igazolás megléte is, még ha csak hallgatólagosan is.

90. Ugyanis, ha a rendelkezés bizonyos értelemben megtevesztő megfogalmazásán túllépünk (amely kizárni látszik az „objektív indok” szükségességét a határozott idejű szerződéseknek az 52 évesnél idősebb munkavállalókkal való megkötéséhez), és ehelyett figyelembe vesszük – ahogyan azt fentebb már megtettem – a kormánybizottság munkáját, amely a Hartz-törvény elfogadását eredményezte (lásd a 15., 76. és 77. pontot), észrevehető, hogy mind a kérdéses rendelkezésnek, mind azoknak, amelyek azt megelőzték, pontosan meghatározott igazolása van. Ugyanis valamennyi az idősebb munkanélküli munkavállalók szakmai beilleszkedésének elősegítését célozza, akik az említett bizottság által feltárt hivatalos statisztikák szerint is nagyobb nehézségekkel szembesülnek, hogy új munkát találjanak.

91. Nehezebb azonban megállapítani, hogy ezt a célt megfelelő és szükséges eszközökkel érték-e el. Meggyőzőnek tűnnek azonban számomra a kérdést előterjesztő bíróság erről a pontról kifejtett érvei, amely világosan nyilatkozott arról, hogy a TzBfG 14. cikkének (3) bekezdése meghaladja azt a szintet, amely szükséges az idősebb munkavállalók szakmai újrabeilleszkedésének elősegítése érdekében.

92. Első helyen az említett bíróság megemlítette, hogy a vitatott rendelkezés lehetővé teszi, hogy „egy 52 évnél idősebb munkavállalóval gyakorlatilag korlátlan időtartamra (például 13 évre, tehát 65 éves korig [a nyugdíjkorhatárig]) határozott idejű munkaszerződést”, avagy „határozatlan számú, rövidebb időtartamú határozott idejű munkaszerződést kössenek egy vagy különböző munkáltatóval”, egészen 65 éves korig³⁰.

93. Ezenkívül a bíróság hangsúlyozta, hogy az 52 éves korhatár, amely ugyanakkor alacsonyabb az említett kormánybizottság (lásd a 15. pontot) által megjelölt 55 évnél, a gyakorlatban további két évvel csökken, amennyiben a vitatott szabály kizárja a határozott idejű foglalkoztatást, amikor az 52 évesnél idősebb munkavállalóval „valamely korábbi *határozatlan idejű* viszony állt

30 — Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 12. oldalát.

fenn”, akkor azonban nem, amikor korábban vele határozott idejű szerződést kötöttek, amely a TzBfG egyéb rendelkezései alapján³¹ éppen két évig tarthat³².

94. A nemzeti bíróság értelmezését követve végül is a vitatott szabály még azt is lehetővé teszi, hogy az 50. életévük betöltése után első ízben határozott időre alkalmazott munkavállalókat a továbbiakban bármilyen korlátozás nélkül határozott időre lehet alkalmazni, egészen a nyugdíjazásukig.

95. Ilyen körülmények között számomra úgy tűnik, hogy az említett bíróságnak igaza van, amikor azt állítja, hogy mindez meghaladja azt a szintet, amely az idősebb munkavállalóknak a munkaerőpiacon történő szakmai beilleszkedése elősegítése érdekében szükséges. Ugyanis az említett munkavállalóknak így megkönnyítik az új munka keresését, de azon az áron, hogy elviekben *tartósan* kizárják őket a határozatlan idejű munkaviszony biztosításából, amelynek azonban a szociális partnereknek a közösségi jogalkotó által átvett szándékai szerint továbbra is mindenki számára „a munkaviszonyok általános formájaként” kell léteznie (az 1999/70 irányelvhez mellékelt keretmegállapodás általános szempontjainak 6. pontja [lásd a 3. pontot]).

96. Másrésről azt sem lehet kifogásolni, hogy az életkornak a Hartz-törvénnyel előírt, 58 évről 52 évre történő csökkentése csak 2006. december 31-ig érvényesül. Az ilyen kifogás ugyanis megdől, ha csak azt vesszük figyelembe, hogy arra az időpontra az említett törvény hatálya alá tartozó munkavállalók nagy része (és köztük W. Mangold is) betölti az 58. életévét, és ismét a TzBfG 14. cikkének (3) bekezdésével előírt különleges szabály alá tartozik majd. Számukra tehát a stabil munkaviszony biztosításából való kizártság most már végleges, és ezért aránytalan.

97. Az Arbeitsgericht által kifejtett értékelések alapján számomra úgy tűnik, hogy az idősebb munkavállalók szakmai újrabeilleszkedésének célját túlzottan aránytalan eszközökkel segítették elő, és így a TzBfG 14. cikkének (3) bekezdésével az 52. életévüket betöltött munkavállalóknak biztosított bánásmód életkoron alapuló, valós és sajátos hátrányos megkülönböztetést idéz elő.

98. Ezen okok miatt fenntartom, hogy a 2000/78 irányelv 6. cikkével és még általánosabban a hátrányos megkülönböztetés tilalmának általános elvével ellentétes az olyan – a jelen ügyben vitatotthoz hasonló – nemzeti szabályozás, amely korlátozás nélkül lehetővé teszi határozott idejű munkaszerződéseknek az 52. életévüket betöltött személyekkel való megkötését.

31 — A TzBfG 14. cikkének (2) bekezdése.

32 — Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 6. és 12. oldalát.

D — A Bíróság által adott értelmezés következményeiről

99. A következtetések levonása előtt még pontosan meg kell határozni azokat a jogi következményeket, amelyeket a nemzeti bíróságnak le kell majd vonnia a Bíróság határozatából az alapügyéhez hasonló olyan körülmények esetén, amikor valamely irányelvnek az értelmezését magánszemélyek közti jogvita keretében kéri.

100. Azaz válaszolni kell még a harmadik kérdésre, amellyel a kérdést előterjesztő bíróság éppen azt akarja megtudni, hogy milyen hatást gyakorol az alapeljárásra valamely olyan esetleges ítélet, amely kimondja a vitatott nemzeti szabályozáshoz hasonló szabályozás összeegyeztethetlenségét, és különösen, hogy ennek az ítéletnek a következtében a bíróság figyelmen kívül hagyhatja-e az említett szabályozást.

101. Mindent összevetve ez a kérdés túlhaladottnak tűnne, ha a Bíróság – az általam javasoltakból következően – elfogadná, hogy kimondja valamely törvény – mint a kérdéses – összeegyeztethetlenségét, értelmezési paraméterként használva az egyenlőség általános alapelvét, amelynek az előírása világos, pontos és feltétlen, és a jogrend valamennyi alanyára vonatkozik, és ezért a magánszemé-

lyek akár az állammal szemben³³, akár más magánszemélyek viszonylatában is hivatkozhatnak rá (lásd a 84. pontot). Nincs ugyanis kétség afelől, hogy ebben az esetben a kérdést előterjesztő bíróságnak figyelmen kívül kellene hagynia az említett, közvetlen hatállyal bíró alapelvvel ellentétes nemzeti szabályozást.

102. A kérdés azonban akkor merül fel teljes fontosságában, ha a Bíróság úgy határoz – ahogyan azt másodlagosan megjelöltem –, hogy az összeegyeztethetlenséget a 2000/78 irányelv 6. cikkében kodifikált hátrányos megkülönböztetés tilalmát kimondó szabály fényében állapítja meg. Ebben az esetben a kérdésre adott válasz még bonyolultabb lenne azon tény miatt, hogy az ügy tényállásának megvalósulásakor az irányelv átültetésének határideje még nem járt le (lásd a 8. és 9. pontot).

103. E tekintetben az Arbeitsgericht és lényegében a Bizottság is azt állítják, hogy amennyiben az 1999/70 és a 2000/78 irányelvekkel ellentétes az olyan rendelkezés, mint a Hartz-törvénnyel módosított TzBfG 14. cikkének (3) bekezdése, amely korlátozás nélkül megengedi az 52 évesnél idősebb munkavállalókkal a határozott idejű munkaviszonyokat, ez utóbbi rendelkezést figyelmen kívül kell hagyni, és helyette a TzBfG 14. cikke (1) bekezdésének általános szabályát kell alkalmazni, amely az ilyen jellegű szerződések megkötését csak valamely objektív indok megléte esetén engedi meg.

33 — V.ö. a C-27/95. sz., Bakers of Nailsea ügyben 1997. április 15-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-1847. o.) 21. pontjával.

104. Az Arbeitsgericht és a Bizottság szerint a vitatott nemzeti szabályozást figyelmen kívül kell hagyni abban az esetben is, amikor ezt csak a 2000/78 irányelvvel tekintik összeegyeztethetetlennek, noha az irányelv átültetésének határideje még nem járt le. Ebben az esetben, ha jól értem, ez a következmény a természetes szankciója lenne a tagállamokat terhelő azon kötelezettség megszegésének, amely szerint amíg az említett határidő nem telt le, tartózkodniuk kell azon rendelkezések elfogadásától – mint amilyen véleményük szerint a vitatott rendelkezés is –, amelyek súlyosan veszélyeztethetik az irányelvvel előírt eredményt.

105. Bizonyos – folytatja a Bizottság –, hogy mivel a közösségi irányelvek címzettjei a tagállamok, az irányelvek – ideértve a még le nem jártakat is – nem rendelkezhetnek közvetlen, ún. horizontális hatállyal, azaz nem válhatnak ki olyan hatásokat, amelyek az R. Helmhez hasonló magánszemély alpe-ressel szemben valamely másik magánszemély által indított jogviták viszonylatában érvényesülnek. Mindenesetre, jelen esetben a hivatkozott irányelvek alkalmazása nem jár semmilyen ilyen természetű hatállyal; a TzBfG 14. cikkének (3) bekezdését félretéve ugyanis a nemzeti jogrend egy másik rendelkezését alkalmazhatná, azaz a TzBfG 14. cikkének (1) bekezdését, és nem önmagában a hivatkozott irányelvek valamely rendelkezését.

106. Rögtön leszögezem, hogy véleményem szerint ez az álláspont nem fogadható el. Ez

ugyanis nem veszi figyelembe azt a tény, hogy az alapul vett feltevés esetében a nemzeti szabályozásnak az ügyben történő figyelmen kívül hagyása valójában a közösségi aktus közvetlen hatályát valószínűsíti meg, tehát épp ez utóbbi lenne az, amely megakadályozná az érintett személyt abban, hogy éljen a jogrendjének rendelkezésével biztosított jogaival.

107. Hogy a jelen esetre vonatkoztassunk, az ellentétes tézis következménye az lenne, hogy az irányelv megakadályozná R. Helm ügyvédet abban, hogy az Arbeitsgericht előtt érvényesítse a nemzeti jog által részére elismert jogot, azaz hogy korlátozás nélkül kössön határozott idejű szerződéseket 52 évesnél idősebb munkavállalókkal³⁴.

108. Mindez nyilvánvalóan ellentétes lenne a Bíróság megszilárdult ítélkezési gyakorlatával, amely szerint az irányelvek, mivel azok címzettjei a tagállamok, „önmagukban nem teremthet(het)nek kötelezettségeket az egyén terhére, és így nem érvényesít(het)ő(k) ilyenként vele szemben”³⁵.

34 – Ebben az esetben tehát nem lehetne hivatkozni (amit egyébként az Arbeitsgericht és a Bizottság nem is tesznek meg) a C-443/98. sz. Unilever-ügyben 2000. szeptember 26-án hozott ítéletre (EBHT 2000., I-7535. o.), amelyben a Bíróság lehetővé tette a 83/189 irányelv 9. cikke által az elfogadás elhalasztására előírt időtartam alatt elfogadott nemzeti technikai szabály figyelmen kívül hagyását, azonban csak azért, mert úgy gondolta, hogy az említett irányelv „nem hozott létre sem jogokat, sem kötelezettségeket az egyénekre”, és „semmilyen módon sem határoz[ta] meg [tehát] a jogi norma alapvető tartalmát, amelynek alapján a nemzeti bíróságnak el [kellett] döntenie az előtte folyamatban lévő jogvitát” (51. pont).

35 – Lásd különösen a 152/84. sz. Marshall-ügyben 1986. február 26-án hozott ítélet (EBHT 1986., 723. o.) 48. pontját; a C-91/92. sz., Faccini Dori ügyben 1994. július 14-én hozott ítélet (EBHT 1994., I-3325. o.) 20. pontját; a C-201/02. sz. Wells-ügyben 2004. január 7-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-726. o.) 56. pontját és a C-387/02., 391/02 és 403/02. sz., Berlusconi egyesített ügyekben 2005. május 3-án hozott ítélet (EBHT 2005., I-3565. o.) 73. pontját.

109. De ez nem minden. Ahogy megjegyeztük, ez az alapelv, és ezt több alkalommal megerősítették, csak azokban az esetekben érvényesül, amelyekben az idézett irányelv átültetésének határideje már lejárt, és a tagállamokat terhelő kötelezettség ebből a szempontból feltétlen. Ez az elv még inkább igaz abban az esetben, amikor az említett határidő még nem járt le.

tűnik, amikor – mint ebben az esetben – az alapeljárás két magánszemélyt állít szembe³⁷.

111. Véleményem szerint tehát a W. Mangold és R. Helm ügyvéd között folyamatban levő alapeljárásban az Arbeitsgericht nem hagyhatja figyelmen kívül ez utóbbi hátrányára a Hartz-törvénnyel módosított TzBfG 14. cikkének (3) bekezdését azon indok alapján, hogy az az 1999/70 irányelvvel vagy – az általam elfogadott megoldás szerint – a 2000/78 irányelvvel összeegyeztethetetlennek bizonyul.

110. Véleményem szerint ez a következtetés sem ellentétes az Arbeitsgericht és a Bizottság által hivatkozott ítélkezési gyakorlattal, amelyben a Bíróság elismerte a tagállamok arra irányuló kötelezettségét, hogy amíg az átültetés határideje nem jár le, tartózkodjanak az olyan rendelkezések elfogadásától, amelyek súlyosan veszélyeztethetik az irányelvvel előírt eredményt³⁶. Ezzel ellentétben, a Bíróság épp nemrég világított rá, hogy a tagállamokat terhelő ezen kötelezettség megléte nem foglalja magában az egyéneknek azt a jogát (ami épp ellenkezőleg, kifejezetten kizárt), hogy a „nemzeti bíróságok előtt” hivatkozzanak a le nem járt irányelvre avégett, „hogy figyelmen kívül hagyják az azzal ellentétes belső jogi rendelkezést”. Ez a kizárás nyilvánvalóan még jobban igazoltnak

112. Mindezt alapul véve azonban – változatlanul a megszilárdult közösségi ítélkezési gyakorlat alapján – hozzá kell tennem, hogy az előbb említett következtetés nem mentesíti a nemzeti bíróságot azon kötelezettség alól, hogy a saját jogát az irányelvekkel összhangban álló módon értelmezze.

113. Valóban, azon hipotézis folytán, amely szerint az irányelv nem rendelkezhet közvetlen hatállyal az alapeljárás vonatkozásában, a Bíróság már régebben rávilágított arra, hogy a nemzeti bíróságnak „mindazt meg kell tennie, ami a hatáskörébe tartozik”, valamennyi, „a számára elismert értelmezési módszer” segítségével, hogy az ugyanezen

36 — A C-129/96. sz., Inter-Environnement Wallonie ügyben 1997. december 18-án hozott ítélet (EBHT 1997., I-7411. o.) 45. pontja; a C-14/02. sz. ATRAL-ügyben 2003. május 8-án hozott ítélet (EBHT 2003., I-4431. o.) 58. pontja.

37 — A C-157/02. sz. Rieser-ügyben 2004. február 5-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-1477. o.) 69. pontja.

irányelv által „elérni kívánt eredményt elérje”³⁸. Valóban, hasonlóan a tagállamok többi szervéhez, vele szemben is fennáll az EK 249. cikk harmadik bekezdéséből eredő kötelezettség, amely szentesíti az irányelvek kötelező jellegét, és még általánosabban, az EK 10. cikk második bekezdéséből eredő kötelezettség, amely előírja ugyanezen szervek részére, hogy „fogadják el valamennyi”, a közösségi jog tiszteletben tartásának biztosításához szükséges „általános vagy különös intézkedést”³⁹.

sában is érvényesül, mint a(z) (én értelmezésem szerint jelenőséggel bíró) 2000/78 irányelv, amelyek már hatályba léptek az ügy tényállásának időpontjában, amelyek átültetésének határideje azonban abban az időpontban még nem járt le⁴⁰.

116. Mindez a következőkben kifejtendő okok miatt áll fenn.

114. A fent jelzett összhangban álló értelmezés kötelezettsége kétség kívül a W. Mangold és R. Helm ügyvéd közti munkaszerződés megkötésekor már lejárt 1999/70 irányelv vonatkozásában érvényesül, amely azonban az én vizsgálatom szerint nem bír különös jelentőséggel, amennyiben véleményem szerint a rá vonatkozó kérdéseket vagy elfogadhatatlannak kell nyilvánítani (első kérdés b) pontja [lásd a 42. pontot]), vagy nemleges választ kell adni rájuk (első kérdés a) pontja [lásd a 78. pontot]).

117. Mindenekelőtt emlékeztetni kell arra, hogy az összhangban álló értelmezés kötelezettsége alkotja a közösségi norma egyik „strukturális” hatását, amely lehetővé teszi, a közvetlen hatály „elterjedtebb” eszközével együtt, a belső jognak a közösségi jogrend tartalmához és célkitűzéséhez történő igazítását. Az említett kötelezettség éppen a jelzett strukturális természeténél fogva valamennyi jogforrás vonatkozásában jelentkezik, akár elsődleges⁴¹ vagy másodlagos⁴² joganyagokról, akár kötelező jogi erővel bíró⁴³ vagy azzal nem bíró⁴⁴ jogi normákról

115. Azonban mindent összevetve ez a kötelezettség az olyan irányelvek vonatkozá-

38 — A C-397/01–C-403/01. sz., Pfeiffer és társai egyesített ügyekben 2004. október 5-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-8835. o.) 113., 115., 116. és 118. pontja.

39 — Lásd különösen a C-106/89. sz. Marleasing-ügyben 1990. november 13-án hozott ítélet (EBHT 1990., I-4135. o.) 8. pontját; a Faccini Dori ítélet [hivatkozás fent] 26. pontját; az Inter-Environnement Wallonie ítélet [hivatkozás fent] 40. pontját és a C-131/97. sz., Carbonari és társai ügyben 1999. február 25-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-1103. o.) 48. pontját.

40 — Ebben az értelemben lásd a 80/86. sz., Kolpinghuis Nijmegen ügyben 1987. október 8-án hozott ítélet (EBHT 1987., 3969. o.) 15. és 16. pontját.

41 — Lásd a 157/86. sz. Murphy-ügyben 1988. február 4-én hozott ítélet (EBHT 1988., 673. o.) 11. pontját.

42 — Lásd a 34–35. lábjegyzetben hivatkozott ítéleteket.

43 — Lásd a 34–35. lábjegyzetben hivatkozott ítéleteket.

44 — A 322/88. sz. Grimaldi-ügyben 1989. december 13-án hozott ítélet (EBHT 1989., 4407. o.) 18. pontja. A kiemelés tőlem.

van szó. A Bíróság még az ajánlásokat illetően is megerősítette, hogy „a nemzeti bíróságoknak figyelembe kell venniük [ezeket] az eléjük vitt jogviták megoldása céljából”.

118. Nyilvánvaló tehát, hogy ugyanezen kötelezettséget azon irányelvek vonatkozásában is el kell ismerni, amelyek átültetési határideje még nem járt le, mivel a jogforrások közé tartoznak, és joghatást váltanak ki nemcsak az átültetési határidő lejártától kezdődően, hanem már a hatálybalépésük időpontjától kezdve, ami az EK 254. cikk értelmében a bennük megjelölt nap, illetve ennek hiányában a kihirdetésüket követő huszadik nap.

119. Ezen értelmezés mellett szól a Bíróság hivatkozott ítélkezési gyakorlata is (lásd a 104. és 110. pontot), amely szerint „akkor is, ha a tagállamoknak nem kell elfogadniuk [egy irányelv végrehajtási] intézkedéseit az átültetési határidő lejárta előtt”, az EK 10. cikk második bekezdésének az EK 249. cikk harmadik bekezdésével együtt olvasott rendelkezéséből következik, hogy „még ha ez a határidő nem telt is el, a tagállamoknak tartózkodniuk kell azoknak a rendelkezéseknek az elfogadásától, amelyek súlyosan veszélyeztethetik magát az irányelv által előírt eredményt”⁴⁵.

120. Nos kétségtelen, hogy ez a tartózkodási kötelezettség, hasonlóan ahhoz a pozitív

kötelezettséghez, hogy az irányelvvel megkívánt eredmény eléréséhez szükséges valamennyi cselekményt megtegyék, *a tagállamok valamennyi szervét* terheli, beleértve, a hatáskörük területén a nemzeti bíróságokat is. Ebből az következik tehát, hogy amíg az átültetési határidő nem telt le, ezeknek a bíróságoknak is a hatáskörük gyakorlása során a lehető legtöbbet meg kell tenniük az irányelv által megkívánt eredmény veszélyeztetésének elkerülése érdekében. Más szóval, ugyanúgy törekedniük kell a belső jognak az irányelv szövegéhez és szelleméhez legjobban illeszkedő értelmezése előnyben részesítésére.

121. A jelen ügyre rátérve, és az idáig lefolytatott vizsgálat fonalán tovább menve, úgy vélem, hogy az ügyben, amely W. Mangold és R. Helm ügyvéd között van folyamatban, az Arbeitsgericht nem hagyhatja figyelmen kívül – ez utóbbi személy hátrányára – a Hartz-törvénnyel módosított TzBfG 14. cikkének (3) bekezdését azért, mert az összeegyeztethetetlen a 2000/78 irányelv 6. cikkével előírt, életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmával. Mindenesetre, még ha ezen irányelv átültetési határideje még nem járt is le, ennek a bíróságnak figyelembe kell vennie a nemzeti jog ugyanezen tilalmat előíró valamennyi szabályát, beleértve az alkotmányos szintű szabályokat is, annak érdekében, hogy az irányelvvel előírtak lehetőség szerint leginkább megfelelő eredményre jusson.

⁴⁵ — Az Inter-Environnement Wallonie ítélet [hivatkozás fent] 45. pontja.

122. A fent részletesen előadott érvek összességére tekintettel úgy gondolom, hogy az a nemzeti bíróság, amely előtt kizárólag magánszemélyek között fennálló jogvita alapján indul eljárás, nem hagyhatja figyelmen kívül e személyek hátrányára az irányelvvel ellentétes belső jogi szabályokat. Mindezenetire, az EK 10. cikk második bekezdéséből és a 249. cikk harmadik bekezdéséből

származó kötelezettségek folytán a nemzeti bíróság köteles az említett jogszabályokat – amennyiben lehetséges – az irányelv szövege és célkitűzése alapján értelmezni oly módon, hogy elérje az általa elérni kívánt eredményt; és ez érvényesül azon irányelvek vonatkozásában is, amelyek esetében még nem járt le a nemzeti jogba történő átültetés határideje.

IV — Véggövekeztetések

A fenti szempontok alapján azt javaslom a Bíróságnak, hogy az Arbeitsgericht München részére a következőket válaszolja:

- „1 a) Az ESZSZ, az UNICE és a CEEP által a határozott ideig tartó munkaviszonyról kötött keretmegállapodásról szóló, 1999. június 28-i 1999/70/EK tanácsi irányelv 8. szakaszának 3. pontjával nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, mint a munkaerőpiacon történő modern szolgáltatások nyújtásáról szóló, 2002. december 23-i törvénnyel (ún. Hartz-törvény) módosított, a részmunkaidős és a határozott ideig tartó munkáról szóló, 2000. december 21-i törvény (TzBfG) 14. cikkének (3) bekezdése, amely a foglalkoztatás elősegítésének igazolt, ugyanezen irányelv átültetésétől független indokai alapján 58 évről 52 évre csökkentette azt a korhatárt, amely felett korlátozás nélkül lehet határozott ideig tartó munkaszerződéseket kötni.

b) A Bíróság hatáskörrel rendelkezik az első kérdés b) pontjáról való határozathozatalra.

- 2) A foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló, 2000. november 27-i 2000/78/EK tanácsi irányelv 6. cikkével, és még általánosabban a hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvével ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, mint a Hartz-törvénnyel módosított TzBfG 14. cikkének (3) bekezdése, amely korlátozás nélkül lehetővé teszi határozott idejű munkaszerződésnek az 52. életévüket betöltött személyekkel való megkötését.
- 3) Az a nemzeti bíróság, amely előtt kizárólag magánszemélyek között fennálló jogvita alapján eljárás indul, nem hagyhatja figyelmen kívül e személyek hátrányára az irányelvvel ellentétes belső jogi szabályokat.

Mindenesetre, az EK 10. cikk második bekezdéséből és a 249. cikk harmadik bekezdéséből származó kötelezettségek folytán a nemzeti bíróság köteles az említett jogszabályokat – amennyiben lehetséges – az irányelv szövege és célkitűzése alapján értelmezni oly módon, hogy elérje az általa elérni kívánt eredményt; és ez érvényesül azon irányelvek vonatkozásában is, amelyek esetében még nem járt le a nemzeti jogba történő átültetés határideje.”